

Miquel Pairolí

Eva Vázquez

He recollit tres o quatre articles que vaig escriure sobre Pairolí arran de la publicació d'*Octubre* i de la seva mort. No és així com voldria recordar-lo, però és tot el que tinc fet. Hauria preferit explicar com em commou la seva capacitat de dir "jo" sense vanitat, sense imposar-lo. I com de fet buscava aquesta manera de dir-se a través de les lectures que feia. Hi ha un llibre poc comentat d'ell, *Exploracions*, que dóna moltes pistes del seu interès per la prosa autobiogràfica, tan curiosa aparentment en algú tan reservat com ell. El text que no he escrit havia d'anar per aquí, però no he fet cas del seu consell (viure, deixar-se de punyetes) i m'he enfiat en mil feines inútils i mutilants en lloc de dedicar-me a aquest escrit a través del qual, vés per on, no hauria dit res de nou ni potser gaire rellevant sobre en Miquel, però segur que a mi m'hauria fet molt de bé. És el que tenen les literatures com la seva, fins i tot pels que ens hi acostem des de fora, que "ens fan bé", no trobes? Perdona haver-te fet estar pendent d'un text que no ha arribat. Amb el teu permís, me l'apunto entre els deures (joiosos, si valgués la paradoxa) pendents.

A la roda del temps

El Punt Avui, 31 d'octubre de 2010

És un migdia de novembre radiant i per la ràdio estan emetent en directe un concert de *La Creació* de Haydn. L'ambient a casa és lluminós, la música encomana un estat d'ensenyament i embriaguesa, i de sobte un jove pit-roig s'atura a l'ampit de la finestra, com si també escoltés. En un altre temps, diu Miquel Pairolí, aquesta escena –l'himne exultant, la llum esplèndida, l'aparició inesperada d'un vigorós pit-roig– hauria donat lloc a alguna elucubració intel·lectual o simbòlica que ajudés a atrapar la imatge dins un sentit, però ara ja no. Res de relacions forçades, cap pirotècnia verbal: mirar i prou, ser plenament dins aquest moment de felicitat.

Aquest és el primer fragment dels setanta que componen *Octubre* (A Contravent), el nou dietari del novel·lista, assagista i articulista d'*El Punt* i *l'Avui* Miquel Pairolí (Quart, 1955) i el més personal dels disset llibres que ha publicat fins ara: madur, concís, profund, d'una pacient i treballosa claredat. El pas següent, comenta l'autor amb menys ironia del que podria semblar, seria ja ni escriure una escena com la de *La Creació* i el pit-roig: viure-la solament, fins a tal punt ha arribat a una escriptura tan fina, tan des-

pullada de tot element superflu, que quasi apunta a la idea de transparència. "Quan escric és per necessitat de donar forma a una experiència, a la contemplació d'algun fenomen natural, però cada vegada em tempta més mirar i prou, sobretot aquests fragments més paisatgístics", explica l'escriptor.

Octubre és el tercer dietari que publica Pairolí, després de *Paisatge amb flames* (Columna, 1990) i *L'enigma* (La Campana, 1999), i com ells, honorant les seves arrels de pagès –un món pel qual llaurar és una forma d'adoració, i treballar la terra, una via de comunicació amb els morts, com reflexiona en dos textos memorables del llibre–, també ha estat ordenat seguint el cicle de les estacions, respectant el batec de la naturalesa, amb la diferència que entre el primer i l'últim han transcorregut vint anys i l'escriptor té al darrere una perspectiva més dilatada que convida a fer memòria ("som matèria inscrita en el temps", escriu en un altre dels fragments), sobretot perquè pel camí ha intervingut la mort, tan present al llarg del dietari, arrencant-li de prop uns quants i bons amics. És per la franquesa amb què Pairolí parla no només dels llibres i la música que l'acompanyen i del seu paisatge quotidià, Girona i les Gavarres sobretot, sinó també dels absents, dels seus orígens familiars, dels amors impossibles, de

les passions fugaces, dels viatges, dels somnis rars, del retir i la soledat, que aquest dietari és també la seva obra més autobiogràfica, com ell mateix admet: "A *L'enigma*, el dietari anterior, hi havia més distància entre l'autor i el text. Aquí, aquest distanciament s'ha escurçat, potser ja no són tan lluny l'un de l'altre."

Hi ha també una presència més sonora de la música, mentre que a *L'enigma* predominava la reflexió sobre les arts plàstiques. Aquest decantament cap a la més etèria de les arts, paral·lel al descarnament de l'escriptura, es fa explícit en l'audició d'unes quantes obres que el captiven, en especial de compositors russos, però també en un dels pocs fragments que encara dedica a la pintura, un quadre de Miró, *Blau*, que l'atrau justament perquè, pintat a prop de la vellesa, l'artista hi fa una exhibició de l'aconisme: una línia prima, unes taques negres i un blau esplendorós, de cel acabat d'esbandir, cobrint-ho tot.

Pairolí, que de manera sostinguda només ha redactat un dietari personal, d'ús exclusivament privat, uns pocs anys, i que confessa haver ja abandonat, ha elaborat *Octubre* a partir de notes redactades poc abans d'arribar a la cinquantena i que ha anat reprenent, reelaborant i ordenant en uns textos breus que tracen un arc temporal d'una tardor a una altra, probablement perquè aquesta és per tradició l'estació lligada a la plenitud de la maduresa. Potser per la dedicació darrera a aquests textos íntims – però no pas impúdics –, ara està pensant en "un treball narratiu de tipus memorialístic en què intervindran més els records que la ficció".

Tot són escaires

El Punt Avui, 07/07/2011

Des que el 29 de maig passat Miquel Pairolí es va acomiadar del seu espai d'opinió diari a "L'Escaire", el món va començar a ser més obtús, una vastitud intricada i ruda, sense confins, sense fars, sense angles. Pairolí abaixava el teló comparant la seva concepció de l'articulisme, indestruable d'una certa idea de claredat i honestat, amb la recepta d'un arròs. Era la seva manera d'alleugerir de transcendència un ofici que cada cop més tendeix a l'inflament i la vociferació, oposant-hi el sentit comú d'un sofregit casolà. Segurament no pensava pas, en el moment de divulgar la seva recepta, el seu "principi deontològic", en cap d'aquests guisats de laboratori que s'estilen avui, sinó més aviat en l'arròs caldós de la seva pròpia mare, el que s'hauria servit a la taula de

qualsevol dels masos veïns de Quart o de Palol d'Onyar, entre pagesos "que tenen l'honor d'haver treballat molt", i al costat dels quals sentia una companyia immediata i amable perquè comprenia que llaurar era també una forma d'adoració, perquè amb ells assolia l'única certesa sostenible: "El seu camí també és el meu. Un compromís d'humilitat." Quan va publicar aquell article de comiat, els lectors que l'havien seguit quasi cada dia a *El Punt* els últims deu anys, i feia poc també a *Avui*, confiaven que es tractés d'un adéu provisional. Fins i tot els més pròxims, hi confiaven. Potser l'únic que entenia que ja no hi havia tornada possible era el mateix Pairolí, sense estridències, sense dramatisme, amb una enteresa apresada dels epicuris i els estoics que tant admirava i feta a propòsit per facilitar, fins al final, el curs de la vida.

"Amb la certesa resignada, doncs, que un dia o un altre ens tocarà desésser, sabedors que som matèria inscrita en el temps, celebrem, com el poeta, el moment de ser amb el ser i de ser en el ser, de participar, amb consciència, de la vida", escrivia a tocar de la primavera en el seu últim llibre, el dietari *Octubre* (Acontravent 2010), que rellegit ahir, amb el pes de la notícia de la seva mort, als 55 anys, fa tant de bé i tant de mal. Fa bé perquè aquest és el llibre més important que ha conegut la literatura catalana recent, una celebració de la intel·ligència que sap reconèixer també l'emoció, sempre a ratlla, tibant com una corda de violí just abans de ser polsada, i fa mal perquè és ara, sobretot, que un s'adona de l'ondulant presència de la mort insinuant-se a cada pàgina, la mort dels amics, de la joventut, d'una determinada manera de viure enfonsant les mans a terra per treure'n fruit, la mort fins i tot d'una papallona amb unes ales de dibuix enigmàtic que en tocar-les deixen als dits un rastre de polsim blanc.

Avui les paraules són dures com pedres, no hi ha manera de fer-les dicibles, d'es mussar-ne les arestes com sabia fer Pairolí amb l'escaire a punt, i els que tenen, com hauria de ser a totes les redaccions del país, el seu 'Teló' ben a prop de la taula de treball, se'l miren ara de reüll, amb les galtes enceses de vergonya per haver traït tan estrepitosament el seu consell de sobrietat. Fora de Girona, d'on va preferir no moure's exceptuant els pocs anys que va treballar a la premsa de Barcelona, tot això potser no s'entendrà. Tant se val. La cultura oficial, la cultura institucionalitzada, ha fet en general poc cas de Miquel Pairolí, de les seves novel·les, dels seus assajos sobre Pla i Lampedusa, dels seus dietaris, dels seus articles. No es prodigava a les tertúlies ni a les

capelletes, i això resta puntuació al joc de la fama. En lloc de deixar-se enlluernar pels escenaris, escrivia i llegia a la casa que havia construït el seu pare al mateix terreny que l'avi havia humanitzat fent-hi obrir un pou abans de la guerra. Una producció com la seva, doncs, no se sosté perquè hagi estat l'obra d'una persona discreta, senzilla i bondadosa, sinó perquè darrere hi ha hagut talent, hi ha hagut intel·ligència, hi ha hagut memòria, hi ha hagut una estima profunda per la literatura.

Un clàssic que escrivia sense odi

El Punt Avui, 01/11/11

"Siglos y siglos de historia, y sólo en el presente ocurren las cosas". La cita és de Jorge Luis Borges i la va deixar ahir flotant en l'aire Lluís Muntada per expressar la recança que Miquel Pairolí (Quart, 1955-2011) hauria pogut donar encara més de si mateix si hagués rebut el reconeixement que mereixia en vida, una frase d'altra banda tan gastada, que "ja és un mantra de la nostra cultura". Un escriptor, va dir, viu justament en el present, no pas en el supòsit de la seva posteritat, però en el present l'única realitat tangible era que Miquel Pairolí ja no hi era, i que als nombrosos lectors, amics i coneguts congregats ahir a La Planeta per honorar-lo els costava d'assumir-ho, confonent els temps verbals, adreçant-se-li com si hi fos, demanant obertament, quasi amb impaciència, que hi fos de veritat, com Raimon, que no entenia, no podia entendre-ho de cap manera, que no fos Pairolí mateix, amb qui havia compartit tantes vegades plató al programa televisiu *Literal* a principis dels noranta, qui llegís els fragments dels llibres que havia escollit per evocar-lo. Podia esperar-se, i l'homenatjat probablement ho hauria perdonat, que el d'ahir fos un acte dolorós i emotiu. No ho va ser.

Els escriptors i amics convidats a recordar-lo van ser rigorosos, continguts i serens fins i tot a l'hora dels grans elogis, com si ben mirat no fessin altra cosa que constatar evidències: que era elegant, que era clàssic, que era disciplinat, lúcida i respectuós; que els seus dietaris, en especial *Octubre*, són obres mestres de la literatura catalana moderna; que la seva prosa afinada, com proposava Merleau-Ponty, tenia la capacitat de fundar una nova universalitat, d'humanitzar i dignificar la llengua, com va subratllar Xavier Pla; que amb l'agudesia dels seus articles s'havia erigit en un dels crítics més punyents de l'actualitat; que sense histrionismes ni escarafalls, discretament, creixia com a escriptor en cada

nou llibre que lliurava; que per millorar no li calia, de fet, cap claca, perquè els reptes ja se'ls plantejava tot sol; que la seva és una obra cuinada amb lenti-tud, d'una encomiable densitat moral. Era escèptic, estoic i líric a la vegada, potser algun cop fatalista davant un món que creia inexorable, però mai lleuger, mai buit ni frívol. Enric Sòria va fer notar que, fins i tot en les seves novel·les, "els personatges són tractats amb un enorme respecte, amb delicadesa i fins i tot amor". "Mai no escriu amb odi", va afirmar; a tot estirar, es permetia algun cop de geni, més a prop de la ironia que del mal humor, en els articles més incisius, com va recordar l'alcalde, Carles Puigdemont, que va posar la nota solemne advertint que "una ciutat que no honora degudament els seus creadors no és digna de dur aquest nom". No n'hi haurà prou de dedicar-li un carrer o el nom d'una distinció qualsevol per saldar l'expedient dels honors, va admetre l'alcalde, probablement perquè l'únic reconeixement digne de celebració seria saber que encara escriu, saber que encara és llegit, van coincidir tots els participants a la taula.

Submergits en la intimitat penombrosa de La Planeta, la sortida al carrer va ser com un bany insolent de realitat vessant-se violentament al damunt, i la realitat era que, de manera del tot incomprendible, Miquel Pairolí no hi era.

Un matí de juliol radiant

Presència, 13-19 juliol 2012

El dia que va morir, jo era a la platja jugant amb el meu fill. Quan em van trucar del diari per donar-me la notícia, estava embadalida amb els xiscles del nen vora l'aigua. Hi havia aquell blau d'immensitat al davant, el reflex solar centellejant-hi al damunt, el gust de la sal incrustada a la pell, la mà petita i tova del meu fill agafada a la meva. Si hagués odiat aquell matí perquè de sobte s'hi havia estès una ombra tenebrosa, m'hauria sabut perdonar la debilitat, aquesta flaqueza per la qual castiguem els paisatges bells perquè contradiuen la nostra tristesa. Però no va anar així. Vaig sentir que aquella placidesa d'estiu acabat d'estrenar, a prop del nen, era un regal i un consol, i així no me n'ha quedat cap ressentiment o nàusea, potser tan sols una vaga sensació d'insomni, d'atuïment, que em feia engrapar la sorra a punys com per una necessitat imperiosa de sentir als dits una escalfor suplementària de terra, aquesta terra que, tal com havia llegit feia poc en un dels seus llibres, s'ha de guanyar cada dia a força de cor i múscul, com els pagesos que llauen el

camp, plegats sobre el món en un gest d'adoració perquè a les profunditats hi ha enterrada la via de comunicació amb els morts. El mòbil va tornar a sonar. Era en Guillem Terribas, consternat, impetuós, com si aquella mort li fos una ofensa més que una aflicció. Li vaig suplicar que no pengés, que la seva ràbia em feia bé. La llum era prodigiosa. El mar estava lleument arrissat. Un aïret suau feia onejar els serrells dels para-sols. Feia un matí preciós, aquell primer dia sense en Miquel Pairoli.

A la tarda, a la redacció del diari, va ser diferent. La platja em semblava ja molt lluny, com una vivència de molt temps enrere. La majoria treballàvem amb els ulls enrogits i vidriosos. Amb prou feines parlàvem ni gosàvem mirar-nos. Fins i tot els que l'havien conegut poc semblaven commocionats. Ens respectàvem el dol els uns als altres. Se'ns veia quiets, reservats, sols cadascú amb la seva pàgina. És l'única vegada que hem estat a prop de l'estil honorable i discret del mateix Pairoli. Pocs mesos abans, l'havia anat a entrevistar a casa seva per a *Presència* arran de la publicació del que seria el seu últim llibre, *Octubre*, un dietari que compto, i ho afirmo sense exageració ni rubor, entre les millors lectures de la meua vida. Hi anava amb aprensió i quasi amb por, perquè en Pairoli sempre m'havia fet molt de respecte. No sé si va ser per aquell neguit de

defraudar-lo o que ja covava alguna infecció, que al matí vaig llevar-me amb l'estómac regirat. Però em va sortir a rebre a la porta, amb aquella mirada tan franca i neta, i vaig saber que no em caldria cap esforç per adaptar-me a la seva altura, que ell ja havia fet el gest d'acostar-se a la meua.

Va ser una conversa llarga, agradable, sobre el seu llibre, sobre molts altres que tots dos havíem llegit, sobre els amics comuns, sobre tenir fills i sobre no tenir-ne, fins que vaig notar que em pujava fel a la boca i em feia rodar el cap. Em va proposar de sortir a fora, a passejar prop dels aurons, pel camí del roure, fins al riu. Me'n moria de ganes: ser amb ell al mateix paisatge d'*Octubre*, ser amb ell dins el seu llibre. No hi vam ser a temps. Vaig haver de córrer al lavabo, incapaç de reprimir més el vòmit. M'avergonyia la covardia del meu cos. Podia haver estat una situació ridícula i va ser, en canvi, aïrosa i humaníssima. En cap moment vaig notar-li el més lleu indicatiu d'incomoditat o trasbals. «Deu ser una passa», va dir-me, perquè ell es ressentia d'una molèstia semblant, «aquí al costat».

Fins i tot amb la seva malaltia va ser generós: un mal de panxa... Al cap d'uns mesos, jo era a la platja i enfonsava el puny a la sorra, una forma d'adoració salvatge un matí de juliol radiant.

